

Trójjęzyczny słownik przysłów: zasady opracowania leksykograficznego

Sprichwörter sind die Blumen der Sprache
Przysłowia są kwiatami języka
(przysłowie niemieckie)

Przysłowia i powiedzenia stanowią od dawna obiekt zainteresowania wszystkich, którzy nie pozostają obojętni wobec żywego, ludowego słowa. Odzwierciedlają one doświadczenie gromadzone przez wieki i przekazywane z ust do ust i z pokolenia na pokolenie. Zarówno w rosyjskiej, jak i w niemieckiej oraz polskiej tradycji literackiej przysłowia stanowią niezaprzeczalną wartość. Odwołuje się do nich zarówno legendarny Nestor, autor *Powieści minionych lat*, jak i twórca *Słowa o wyprawie Igora* oraz liczni autorzy dzieł świeckich i religijnych Rusi Kijowskiej. W Niemczech wartość przysłowia znacząco wzrosła dzięki Marcinowi Luterowi, który w swoim przekładzie Pisma Świętego umieścił liczne, zebrane przez siebie specjalnie w tym celu niemieckie powiedzenia ludowe.

Wybór języka rosyjskiego, niemieckiego i polskiego uzasadniony jest faktem, że należą one do podstawowych grup języków indoeuropejskich: słowiańskiej i germańskiej. Analiza porównawcza przysłów pochodzących z tych trzech języków pozwoli z jednej strony określić prawidłowości charakterystyczne dla systemu paremii każdego z nich, z drugiej zaś – ujawnić ogólne mechanizmy powstania i rozwoju językowej warstwy przysłów w językach europejskich.

Popularność małych gatunków ludowych nie jest przypadkowa: odwołanie się do przysłowia często pointuje sens wypowiedzi, wzmacnia jej siłę argumentacji, pozwala utrwalić w pamięci wartościowe przemyślenia. Dlatego też na całym świecie przysłowia były i są z pasją kolekcjonowane przez miłośników pięknego języka, bibliologów, filologów, oratorów czy znawców folkloru.

Niniejszy słownik przeznaczony jest dla Czytelników zainteresowanych zarówno rodzimą, jak i obcą mądrością ludową. Słownik ma charakter dydaktyczny, gdyż dzięki konfrontacji rosyjskich, niemieckich i polskich przysłów użytkownicy słownika uzyskują wyobrażenie o podobieństwie i różnicach trzech systemów językowych. Autorzy słownika kładą szczególny nacisk na informacje natury historyczno-kulturologicznej wybranych paremii (zob. niżej). Wspomniany parametr wymagał szczególnego podejścia, ponieważ w większości tego typu słowników jest on pomijany.

Tradycja zbierania i utrwalania na piśmie rosyjskich przysłów i powiedzeń ma swoje korzenie już w czasach Rusi Kijowskiej. W pierwszych staroruskich słownikach – *Azbukownikach* – znaczenia słów często ilustrowane były przysłowiovymi sentencjami. W przysłowia bogaty jest słynny słownik W. I. Dala, w którym są one wykorzystywane w roli kontekstowej ilustracji znaczeń definiowanych słów. W rękopiśmiennych działach bibliotek są przechowywane zbiory przysłów nawet z XVII wieku. Kolekcjonerami przysłów byli zarówno car

Piotr I, historyk W. N. Tatischev, jak i wielu pisarzy – A. S. Puszkina, N. W. Gogol, N. A. Do-brolubow, A. P. Czechow, A. M. Gorki, M. A. Szołochow.

W XVIII wieku pojawiły się pierwsze wydania zbiorów przysłów rosyjskich. Pierwszą próbą tematycznej systematyzacji rosyjskich przysłów i powiedzeń było dzieło poety I. Bogdanowicza¹ (1744 – 1803), autora poematu *Duszeńka*. Współcześni paremiolodzy twierdzą, że wyprzedził on teoretyczny opis przysłów i zaproponował nowatorskie sposoby ich leksykograficznego opracowania, które dopiero później zostały rozwinięte na gruncie europejskim². Monumentalnym dziełem jest wydawany trzykrotnie zbiór *Пословицы русского народа* (*Przysłowia narodu rosyjskiego*) W. I. Dala³. Dal, nieustrudzony kolekcjoner rosyjskich przysłów, podsumował dokonania swoich poprzedników i ogromny materiał, który udało mu się zgromadzić (ponad 30 tysięcy przysłów, powiedzeń, sentencji itp.), przedstawił w działach tematycznych. Liczba działów również jest imponująca – jest ich aż 179. Do dzisiaj nikt nie przewyższył liczby opisanych przez Dala przysłów. Z jego dzieła czerpią w dużej mierze materiał badawczy wszyscy badacze zajmujący się rosyjskim materiałem paremiologicznym⁴.

Przysłowiami zajmowali się również znawcy folkloru, etnografowie, literaturoznawcy i językoznawcy. Podczas gdy w minionym wieku podstawowym celem badania przysłów i powiedzeń było poznanie „ducha narodu”, obecnie obiektem zainteresowania są czysto językowe właściwości tych jednostek, ich użycie w języku literackim, relacje z kulturą ludową innych narodów, problemy związane z ich przekładem na inne języki.

Z czasem zmieniał się sposób postrzegania terminów *przysłowie* i *powiedzenie*. Liczba terminów oznaczających te jednostki już pod koniec XVII i w pierwszej połowie XVIII wieku przewyższała kilkadziesiąt. J. K. Nikolajewa i S. I. Nikolajew zauważają, że w tym okresie w literaturze panowała terminologiczna niekonsekwencja i stosowane były następujące nazwy paremii:

¹ Богданович 1785: Руския пословицы, собранные Ипполитом Богдановичем. — В Санктпетербурге, иждивением Императорской Академии наук, 1785. — [части I-III, с раздельной пагинацией]. Gruntowna analiza zbioru I. Bogdanowicza – zob.: Viellard 2005.

² Viellard 2005: Viellard Stéphane. Ippolit Bogdanovič ou l'avènement de la raison parémiographique // Les proverbes en Russie. Trois siècles de parémiographie (= Revue des études slaves. — T. 67, fasc. 2-3). — Paris, 2005. — P. 307-323.

³ Даль В. И. Пословицы русского народа. Т. I-II. — М., 1984.

⁴ Przegląd i bibliografia rosyjskich zbiorów przysłów z czasów przedrewolucyjnych: Илюстратов И. И. Жизнь русского народа в его пословицах и поговорках. — СПб., 1915; Жигулев А. М. Русские пословицы и поговорки. — М., 1969. Ostatnim z dużych zbiorów rosyjskich przysłów i powiedzeń jest alfabetyczny zbiór: Русские пословицы и поговорки" pod redakcją znanego badacza folkloru W. P. Anikina (M., 1988). Najnowszym gruntownym zbiorem rosyjskiej paremiologii jest bez wątpienia dzieło pasjonata folkloru rosyjskiego A. S. Spirina: Спирин А.С. Русские пословицы. Сборник русских народных пословиц и поговорок, присловиц, молвушек, приговорок, присказок, крылатых выражений литературного происхождения. — Ростов-на-Дону, 1985. Zostało ono uzupełnione i wzbogacone historyczno-etymologicznym komentarzem moskiewskiego frazeologa W. I. Zimina: Зимин В. И., Спирин А. С. Пословицы и поговорки русского народа. — М: "Сюита", 1996.

присловие, пословица, притча, пословие, басенка, прибасть, приповесть, мирская погудка, присловица, фразес, поговорка, пословка i inne⁵. Mimo ogromnej liczby ludowych i literackich nazw jednostek paremiologicznych, *пословица (przysłowie)* i *поговорка (powiedzenie)* pozostawały najbardziej stabilnymi terminami. Nieprzypadkowo kupiec z Hanzy, Tonnies Fene, w swoich rozmówkach języka rosyjskiego napisanych w Pskowie w 1607 roku, używa słowa *пословица* dla oznaczenia żywego języka: «Здѣ яз божиею помочию / почину писать рускую пословицою / как русины всвоим речи влодят»⁶. Staroruskie słowo *пословица* miało wiele znaczeń – opisywało każdą umowę słowną, porozumienie pomiędzy ludźmi, współdziałanie i ogólnie – zgodę, pokój. Jednym ze znaczeń była: „krótka, wyrazista wypowiedź, przypowieść, sentencja”.

Spory terminologiczne związane są ze zmieszaniem pojęć *пословица (przysłowie)* i *поговорка (powiedzenie)*. Wcześniej (tak jak we współczesnym użyciu potocznym) pojęcia te nie były rozróżniane. Znane porównanie z *Powieści lat minionych – погибоша, яко обри* latopisarz nazywa właśnie przysłowiem. Stopniowo w rosyjskiej i zagranicznej tradycji terminy te zaczęły być wyraźnie rozdzielane. W. I. Dal krótko i zwięźle opisuje to rozróżnienie, które pojawiło się już w jego czasach. *Прзysłowie* definiuje jako „króciutką przypowieść”, sąd, morał, wypowiedziane w formie aluzyjnej pouczenie, które weszło do obiegu i zachowuje charakter ludowy, podczas gdy *powiedzenie* jako „aluzyjne wyrażenie, metaforę, prostą alegorię, niedomówienie, sposób wyrażenia, jednak bez morału, osądu, zakończenia... pierwszą połowę przysłowia”⁷. Za przysłowia zatem uważa takie ludowe wypowiedzi jak: *Без труда не вынешь рыбку из пруда; Любишь кататься, люби и саночки возить; Ласковый теленок две матки сосет*, zaś za powiedzenia – *погибоша яко обри, сваливать с больной головы на здоровую, чужими руками жар загребать*, tzn. takie jednostki, które obecnie przez wielu językoznawców uznawane są za frazeologizmy.

Oczywiście i dzisiaj nie wszyscy uczeni i kolekcjonerzy przysłów definiują te terminy w tradycyjny sposób⁸. Jeden ze znanych językoznawców i leksykografów W. P. Żukow w swoim *Słowniku rosyjskich przysłów i powiedzeń (Словарь русских пословиц и поговорок, М., 1966, s. 11)* proponuje całkowicie oryginalny sposób definiowania tych jednostek. Za *прзysłовия* uważa ‘krótkie, ludowe wypowiedzi o zakończonej strukturze składniowej, które mają zarówno znaczenie dosłowne, jak i przenośne’, zaś za *поведzenia* tylko te wyrażenia, które są interpretowane dosłownie, tzn. ‘mają tylko dosłowne znaczenie i

⁵ Николаева Е.К., Николаев С.И. Из истории паремиологической терминологии (конец XVII – первая половина XVIII века) // Русский язык конца XVIII – начала XIX века. – СПб., 1999. – 77-85.

⁶ Tönnies Fenne's Low German manual of spoken Russian – Pskov 1607. – Fenne1961-1970: Tonnies Fenne's Low German Manual of Spoken Russian. Pskov 1607. - Ed. by L. L. Hammerick, R. Jacobson, E. van Schooneveld, T. Starck and Ad. Stender-Peterson. Vol. II – Kobenhavn, 1970. – P. 442

⁷ Даль В. И. Указ. соч., с. 13-14.

⁸ См. Ďurčo, P.: Sprichwörter in der Gegenwartssprache. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Trnava 2005. – S. 20-32.

stanowią zdania zakończone tematycznie'. Za przysłowia uznaje zatem wyrażenia w rodzaju: *Чем бы дитя ни тешилось, лишь бы не плакало*, za powiedzenia zaś – *Деньги — дело наживное* lub *Коса — девичья краса*.

W niniejszym *Rosyjsko-niemiecko-polskim słowniku przysłów* opisane zostaną zarówno przysłowia metaforyczne, jak i niemetaforyczne. W odróżnieniu od założeń W. P. Żukowa ta druga grupa uznawana jest za *przysłowia*, nie zaś za *powiedzenia*. Uwzględnienie ich w niniejszym słowniku uzasadnione jest ich rolą dydaktyczną, którą odgrywają od wieków, podobnie jak przysłowia metaforyczne. Por. moralną wartość takich dosłownych przysłowiowych porad, jak: *Учиться — всегда пригодится*; *Труд кормит, а лень портит*; *Ученье лучше богатства*. Mimo że nie zawierają pierwiastka obrazowego, ich aforystyczny charakter, rytm i pojemność znaczeniowa sprawiają, że są one równie adekwatne, jak przysłowia obrazowe, typu: *Ученья корень горек, да плод сладок*; *Без труда не вынешь и рыбку из пруда* lub *Ученье — свет, а неученье тьма*.

Autorzy niniejszego słownika rozumieją termin *przysłowie* w sposób tradycyjny jako 'zakończone, metaforyczne lub niemetaforyczne wypowiedzenie o pouczającym charakterze, wyróżniające się szczególną rytmiczną i fonetyczną organizacją'⁹. *Powiedzenia* zaś, uważane przez autorów za frazeologizmy w wąskim znaczeniu tego słowa, nie zostały uwzględnione w słowniku.

Informacja zawarta w przysłowia ma dwojaki charakter. Z jednej strony przysłowia są pouczeniami, aforyzmami, krótkimi zaleceniami, jak postępować w rozmaitych sytuacjach życiowych. Dlatego wiele zbiorów przysłów zbudowanych jest właśnie w oparciu o podział na cykle tematyczne, które sugerują motyw przewodni tych pouczeń: przysłowia o Pracy, Lenistwie, Pijaństwie, Nauce, Odwadze, Tchórzostwie, Krasomówstwie itp. Z drugiej strony w przysłowia zapisany jest dawny sposób życia, historia, kultura, ślady minionych obrazów i zjawisk.

Ta dwoista natura przysłów rodzi różne ich interpretacje oraz sposoby wykorzystania w mowie i piśmie. Związane są z nią również problemy, które pojawiają się przy porównaniu przysłów różnych języków oraz podczas przekładu materiału paremiologicznego.

Korpus proponowanego czytelnikowi *Rosyjsko-niemiecko-polskiego słownika przysłów* był gromadzony stopniowo z uwzględnieniem zainteresowań rosyjską paremiologią wśród niemiecko- i polskojęzycznych studentów, uczniów szkół średnich, nauczycieli języka rosyjskiego i tłumaczy. Za podstawowe kryterium doboru materiału służyło użycie jednostek w dziełach pisarzy rosyjskich XIX-XXI wieku oraz regularność ich występowania w literaturze pięknej i publicystyce. Frekwencja występowania przysłów eksperymentalnie korygowana była poprzez ankiety przeprowadzane wśród uczniów i studentów. Podstawę słownika stanowi zbiorcza kartoteka paremiologiczna Uniwersytetu w Petersburgu zgromadzona przez członków Seminarium Frazeologicznego przy Międzykatedralnym Gabinetie Leksykograficznym im. B. A. Larina licząca

⁹ Por. Przyjęta przez nas definicja przysłówia i powiedzenia w: Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Словарь-справочник лингвистических терминов. – М., 1985. – С. 222, 211; Словарь литературоведческих терминов. / Ред.-сост. Л. И. Тимофеев, С. В. Тураев. – М., 1974. – С. 276-277, 272-273.

ponad 500 tysięcy zapisów. W słowniku zawartych zostało 630 przysłów rosyjskich, 1825 przysłów niemieckich i 1990 przysłów polskich.

Twórcy słownika uwzględnili istniejące źródła leksykograficzne (słowniki W. I. Dala, M. I. Michelsona, I. M. Sniegiriewa, I. I. Ilustratowa, W. P. Apikina, L. A. Wwedienskiej, M. A. Rybnikowej, W. P. Żukowa, W. P. Felicynej i J. J. Pro-chorowa, W. I. Zimina i A. S. Spirina i in.). Niemieckie, polskie i inne europejskie ekwiwalenty paremiologiczne były również gromadzone w oparciu o szeroki wybór słowników (zob. bibliografia). Za istotny parametr informacyjny naszego słownika uważamy dokładne oznaczenie źródeł. Dzięki dostępnym w słowniku informacjom uważny czytelnik może uzyskać obiektywny obraz użycia danego przysłowia (albo jego niemieckiego, polskiego lub innego europejskiego ekwiwalentu), określić ramy czasowe (resp. stosunkowo wczesny zapis) danej jednostki, geograficzny i mię-dzyjęzykowy zakres jej występowania, a gdy jest to konieczne – zweryfikować poprawność opisywanego materiału.

Rozpoczynając pracę nad *Rosyjsko-niemiecko-polskim słownikiem przysłów* przede wszystkim uważnie przeanalizowaliśmy prace naszych poprzedników. Dokonania paremiografii europejskiej są ogromne – problem z ich uogólnieniem wynika z nadzwyczajnej różnorodności (oraz różnej wagi) słowników i słowniczków regularnie wydawanych w różnych krajach. Są wśród nich również monumentalne wielotomowe zbiory paremiologiczne, takie jak niemieckie pięciotomowe dzieło K. F. W. Wandera (Wander Karl Friedrich Wilhelm. *Deutsches Sprichwörterlexikon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk*. 5 Bde. – Leipzig, 1867-1889. Ndr. Darmstadt, 1964; Ndr. Kettwig, 1987) lub czterotomowy polski tezaurus akademicki pod redakcją J. Krzyżanowskiego (*Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* / pod red. akad. J. Krzyżanowskiego. T. 1-4. Warszawa, 1969-1978), liczne jedno-, dwu- lub wielojęzyczne słowniki przysłów (zob. bibliografia niniejszego słownika). Szczególnie uważnie przeanalizowaliśmy dokonania paremiografii rosyjsko-niemieckiej i nie-miecko-rosyjskiej (słowniki H. Dehio, A. E. Grafa, R. Schmelza, M. Zwillinga). W pracy nad słownikiem często wykorzystywaliśmy również *Niemiecko-rosyjski słownik frazeologiczny* L. E. Binowicza i N. N. Griszina, w którym wielu niemieckim przysłowiom przypisane zostały rosyjskie ekwiwalenty. Z drugiej zaś strony w związku z brakiem rosyjsko-polskich, polsko-rosyjskich i polsko-niemieckich słowników przysłów, gromadząc polskie paremie, opieraliśmy się nie tylko na paremiologicznych źródłach języka polskiego, lecz również na wielojęzycznych słownikach przysłów języków europejskich, takich jak dzieła A. Arthabera, E. Straussa, S. Adalberga, K. F. W. Wandera i inne.

Równie bogaty materiał dla naszego słownika ekscerpowaliśmy z licznych źródeł paremiologicznych – nie tylko z monumentalnego tezaurusu *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* pod red. akad. J. Krzyżanowskiego. (T. 1-4. Warszawa, 1969-1978), wielu dwu i wielojęzycznych słowników przysłów – przede wszystkim R. Stypuły, D. i W. Masłowskich, A. Wójcika, H. Zieberta, J. Czochrańskiego, K.-D. Ludwiga, D. i A. Świerczyńskich i in. (por. bibliografia).

Wszystkie wymienione powyżej słowniki noszą swoiste piętno czasu. Bardzo użyteczne dla niemieckich studentów niewielkie słowniki A. E. Grafa

oferowały czytelnikowi nie tylko tradycyjne rosyjskie przysłowia i powiedzenia, lecz również sporą liczbę tak zwanych „radzieckich” paremii, w większości – jak teraz wiadomo – sztucznych.

Słowniki H. Dehio i P. Schmelza mają charakter czysto dydaktyczny i przed-stawiają jedynie ograniczony wybór niemieckich ekwiwalentów, praktycznie nie zawierają informacji o użyciu rosyjskich przysłów ani funkcjonalno-stylistycznej klasyfikacji opisywanego materiału. Klasyfikacji takiej brakuje również w słowniku M. Zwillinga.

Mocną stroną słownika M. Zwillinga jest próba trojkiego opisu semantycznego rosyjskich przysłów przy pomocy środków języka niemieckiego i polskiego: 1) poprzez ich dosłowny przekład (co prawda tylko w pojedynczych, koniecznych przypadkach: **Лучше синица в руках, чем журавль в небе...** [dosł.: ... als ein Kranich am Himmel]); 2) poprzez opis znaczenia; 3) poprzez dobór niemieckich i polskich ekwiwalentów idiomatycznych (resp. paremiologicznych). Liczba tych ostatnich jest jednak w słowniku minimalna, czytelnik nie otrzymuje informacji o ich wariantowości, o szeregu możliwych ekwiwalentów itd. Dodatkowo we wszystkich wymienionych rosyjsko-niemieckich i niemiecko-rosyjskich słownikach przysłów nie została zawarta spora liczba jednostek, które weszły do języka rosyjskiego w ciągu ostatnich 20 lat lub które zaktualizowały się w tym czasie z różnych pozajęzykowych powodów, takich jak: *Богатые тоже плачут, Не клади все яйца в одну корзину, На халяву и укус сладкий, Против лома нет приёма*. W takich przypadkach autorzy niniejszego słownika starali się zilustrować istnienie danych jednostek poprzez odwołania do dokumentów elektronicznych zaczerpniętych z Internetu, gdzie stosowane są te wyrażenia.

Proponowany *Rosyjsko-niemiecko-polski słownik przysłów* różni się od poprzednich opracowań tego rodzaju dążeniem do *kompleksowego opisanie rosyjskiego materiału środkami języka niemieckiego i polskiego na europejskim tle paremiologicznym*. Podjęliśmy próbę zaprezentowania większości rosyjskich przysłów i powiedzeń nie tylko na tle paremiologii niemieckiej i polskiej, lecz również w szerokim kontekście europejskim. Jest to tym bardziej istotne, że niemal dominujące w ciągu ostatniego piętnastolecia zainteresowanie rusycystów koncepcją „językowego obrazu świata” doprowadziło do przewartościowania narodowej specyfiki rosyjskiej paremiologii i idiomatyki, do poszukiwania „zagadkowej duszy rosyjskiej” i nie mniej zagadkowego „rosyjskiego Awosia” w oparciu o materiał zaczerpnięty wyłącznie z języka rosyjskiego bez odwoływania się do europejskich ekwiwalentów i światowych uniwersaliów paremiologicznych¹⁰.

Dlatego twórcy niniejszego słownika konsekwentnie i świadomie dążą do odnalezienia maksymalnej liczby takich ekwiwalentów w celu zademonstrowania uniwersalizmu wielu rosyjskich przysłów w kontekście europejskim. Oczywiście przypadki specyfiki narodowej danych jednostek (formalnej realizacji paremiologicznych konceptów lub komponentów opartych

¹⁰ Mokienko 2005: Mokienko V. M. La parémiologie russe: une partie de l'espace linguistique et culturel européen // Les proverbes en Russie. Trois siècles de parémiographie (= Revue des études slaves. – T. 67, fsc. 2-3). – Paris, 2005. – P. 279-291.

na rosyjskich realiach) zawsze są podkreślane w odpowiednich hasłach słownikowych.

Twórcy starali się adekwatnie opisać znaczenie przysłów, sklasyfikować je zgodnie z aktualnością stosowania ich we wszystkich trzech językach, zademonstrować typowe przypadki wariantowości w użyciu, przedstawić właściwości kulturowo-historyczne oraz – co szczególnie istotne – każdemu rosyjskiemu przysłowiu przypisać szereg niemieckich i polskich ekwiwalentów.

Dobór ekwiwalentów okazał się szczególnie trudnym zadaniem, ponieważ nawet tożsame na pierwszy rzut oka rosyjskie i niemieckie przysłowia często różnią się frekwencją użycia, nacechowaniem stylistycznym, asocjacjami, wykorzystaniem w konkretnym tekście itd. Autorzy starają się w miarę możliwości zwracać uwagę czytelnika na podobne przypadki.

Narzędzie opisu stanowi dyferencjacja korpusu przysłów zgodnie z dwoma podstawowymi parametrami: 1) parametrem używalności (resp. frekwencji) i 2) parametrem ekwiwalencji (resp. odpowiedniości niemieckiego przysłowia w stosunku do przysłowia rosyjskiego).

Pierwszy parametr realizowany jest poprzez podział na trzy grupy przysłów, oznaczone w słowniku odpowiednimi symbolami:

★ – aktualne

☞ – zrozumiałe, lecz rzadko używane

📖 – zrozumiałe, lecz nieużywane

Symbole używalności przysłów przypisywane są na podstawie obecności danych jednostek we współczesnych źródłach leksykograficznych, tzn. w słownikach ostatnich 25 lat XX i początku XXI wieku, językowej kompetencji twórców słownika i w wybranych przypadkach – frekwencji występowania w dokumentach elektronicznych w Internecie.

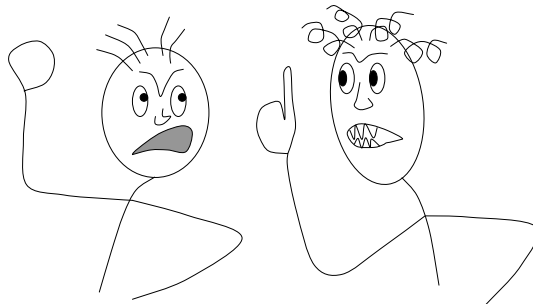
Por. leksykograficzna realizacja powyższego podziału w konkretnych hasłach słownikowych::

★ **Как аукнется, так и откликнется.**

Жуков 1966, 176-177. 1) Отношение первого человека ко второму основывается на том, как второй относится к первому (чаще: о реакции на неблагодарность, хамство и т.п.). 2) Говорится кому-л. с угрозой отплатить за нанесенную обиду. *Котова 2000, 15.*

★ ☺ **Wie man in den Wald hineinruft (schreit), so schallt es [wieder] heraus.** *Frey 1988, 81; Humboldt 2004. Simrock, 11168.*

★ **Wie der Hall, so der Schall.** *Kožemjako 2003, 15.*

- ★ **Wie du mir, so ich dir.** *GDRW 2, 92.*
- ★ **Gunst erzeugt Gunst.** Lat. *Gratia gratiam parit.* *Mylius 2004, 83.*
- 📖 **Auf gute Anrede folgt guter Bescheid.** *Weidenfeld 2000, 27.*
- 📖 **Haust (schlägst) du meinen Juden, hau (schlage) ich deinen [Juden].**
Kožemjako 2003, 15.
- 📖 **Wie es fällt, so bullert es.** *Kožemjako 2003, 15.*
- Poln.
- ★ ☺ **Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie.** *Stypuła 2003, 154. NKPP t. I, 164.*
- ☞ **Jak krzykniesz, tak echo odpowie** // *Stypuła 2003, 568, 569*
- ☞ **Jak ty komu, tak on tobie.** *Stypuła 2003, 154, 569;*
- ☞ **Jak pozdrowisz, tak ci podziękują** // ☞ **Jaką miarką mierzysz, taką ci odmierzą.** *Stypuła 2003, 569*
- 📖 **Jak kto huką, tak mu echo odpowiada.** *Stypuła 2003, 154, 569; NKPP t. I, 789; Schmelz 1990, 76.*
- 📖 **Jaki głos do lasu, taki nazad.** *Wander 4, 1770; Wójcik, Ziebart, 198; NKPP t. II, 273.*
- 📖 **Jak w lesie hukniesz, tak ci się odezwie.** // **Jak w lesie wołają, tak się odzywają.** *NKPP t. II, 273.*
- 📖 **Jak do lasa wołasz, tak ci się odezwie.** *Wójcik, Ziebart 2001, 198.*
- ★ **Курочка (курица) по зернышку клюёт, да сыта бывает.** *Жуков 1966, 203; ИСП 2002, 140.*
- ★ ☺ **Kleinvieh macht (gibt) auch Mist.** *Frey 1988, 47; Zwilling 2001, 45; Sprichwörter 1978, 149; Wander 2, 1392.*
- ☞ **Krümchen sind auch Brot.** *Fink-Henseler 1996, 339. Poln.: Ziarnko do ziarnka, [a] zbierze się miarka. WZ 2001, 108.*
- 📖 **Viele Federn machen ein Bett, wie leicht sie auch sind.** *Sprüchbeutel 1974, 116.*
- 📖 **Viele Bächlein geben einen Bach.** Engl.: *Many drops make a water.* // *Many a mickle makes a muckle. Boecklen 1938, 14.*
- ☞ **Viele Bäche machen einen [großen] Strom (Fluss).** *Zwilling 2001, 76; Wander 1, 214.*
- ☞ **Wenig zu wenig macht zuletzt viel.** *Kožemjako 2003, 34; Zwilling 2001, 76.*
- ☞ **Viele Wenig geben (machen) ein Viel.** *Frey 1988, 65; Zwilling 2001, 76.*
- ★ **Mühsam nährt sich das Eichhörnchen [, aber es nährt sich].**
- 📖 **Der stärkste Regen fängt mit Tropfen an.** *Fritz 2003, 22.*
- Poln.
- ★ ☺ **Ziarnko do ziarnka, a zbierze się miarka.** *Schmelz 1990, 58.*
- ★ **Ziarnko do ziarnka, a będzie (zbierze się, robi się) miarka.** *Stypuła 2003, 556; 616; 863.*
- ★ **Ziar[n]ko do ziar[n]ka, a zbierze się miarka.** *Stypuła 2003, 135.*
- ☞ **Ziarnko do ziarnka, robi się miarka.** *WZ 2001, 447.*
- ☞ **Ziarnko do ziarnka, będzie pół garnka.** *WZ 2001, 447. Stypuła 2003, 863.*
- ☞ **Do grosza grosz, to się napelni trzos.** *Stypuła 2003, 556.*
- ☞ **Kropla do kropli, a będzie morze.** *Stypuła 2003, 616; 863; Schmelz 1990, 58.*

- ☛ **Cegła do cegły, będzie dom.** *Stypuła 2003, 616; 863.*
- 📖 **Grosz do grosza, będzie (kupi się) kokosza (a będzie pół kosza).** *Stypuła 2003, 556; 863.*
- 📖 **[I] Małym się człowiek dobrze pożywi.** *Stypuła 203, 187.*
- 📖 **Snop do snopu, będzie kopa.** *WZ 2001, 110.*

- ★ **Учиться никогда не поздно.** *Михельсон 1903, 2, 430.*
 - ★ ☺ **Zum Lernen ist es nie zu spät.**
 - ★ **Du kannst alt werden wie 'ne Kuh und lernst immer noch dazu.**
 - ☛ **Zum Lernen ist keiner zu alt.** *Schmelz 1990, 42.*
 - ☛ **Zum Lernen ist niemand (ist man nie) zu alt.** *Frey 1988, 86; Kożemjako 2003, 41.*
 - 📖 **Zum Lernen ist keiner zu jung oder zu alt.** *Simrock, 6346; Anutei 1978, 204.*
- Poln.
- = ★ ☺ **Na naukę nigdy nie jest za późno.** *Stypuła 2003, 410; 677. WZ 2001, 119; 328; Masłowski 2004, 174.*
 - ☛ **Można być starym jak wół i jeszcze ciągle się czegoś nauczyć.** *WZ 2001, 113.*
 - ★ **Człowiek całe życie się uczy [, a durniem (głupim) umiera].** *Stypuła 2003, 48; 50.*
 - ★ **Człowiek do samej śmierci rozumu się uczy.** *Stypuła 2003, 48; 505; WZ 2001, 388.*
 - ☛ **Człowiek uczy się tak długo, dopóki żyje.** *WZ 2001, 119.*

Drugi parametr realizowany jest również poprzez podział na trzy grupy przysłów oznaczone w słowniku umownymi symbolami:

- = tożsamość
- ≈ ekwiwalenty z podobnym obrazem
- ≠ ekwiwalenty z różnym obrazem

Por. leksykograficzna realizacja powyższego podziału w konkretnych hasłach słownikowych:

- ★ **Бережного [и] Бог бережёт.** *Жуков 1966, 43-44.*
 - ≈ ★ ☺ **Vorsicht ist besser als Nachsicht.** *Kożemjako 2003, 3; Zwilling 2001, 20; Anutei 1978, 164.*
 - ≈ ★ **Vorsicht ist die Mutter der Weisheit (scherzh. der Porzellankiste).** *Frey 1988, 67; Zwilling 2001, 20; Anutei 1978, 164.*
 - ≈ ☛ **Vorsorge verhütet Nachsorge.** *Anutei 1978, 164; Simrock, 11064.*
 - ≈ 📖 **Wenig Vorsorge, viel Nachsorge.** *Mhd.: Je minner sorge, ie groezer vâr. Wander 4, 1703.*
 - ≈ 📖 **Besser Vorsorge als Nachsorge.** *Wander 4, 1702.*
 - ≈ ☛ **Der bessere Teil der Tapferkeit ist Vorsicht.** *Zitate 2003, 463. (nach W. Shakespeare).*
- Poln.

- = ★ ☺ **Strzeżonego Pan Bóg strzeże.** *Stypuła 2003, 20.*
- ≠ 📖 **Przestrzeżony, uzbrojony.** *Stypuła 2003, 20.*
- ≠ 🍄 **Lepiej być ostrożnym przed faktem niż po fakcie.** *Wójcik, Ziebart 2001, 195.*

W przypadkach, w których w niemieckich i polskich źródłach nie odnaleziono ekwiwalentu rosyjskiego przysłowia, zamiast niego przywoływany jest dosłowny przekład jednostki oznaczany symbolem * (gwiazdką):

АЛТАЙ

- 📖 **Не болтай, а то отправят на Алтай.** Уральская пословица, в которой отразилась память о сталинских репрессиях. *Благова 2000, 143; Подюков 1996, 71.*
- ≈ 📖 ☺ **Verschwiegen sein ist nutz und gut, viel schwätzen großen Schaden tut.** *Wander 4, 1583.*
- ≈ **Wer schwätzt, [der] fliegt [raus] (kommt nach Sibirien).**
- Poln.
- * **Nie gadaj tyle, bo wylądujesz na Altaju [bo cię na Altaj ześlą].**
- ≈ **Nie gadaj tyle, bo cię na Sybir wyślą.**

ЯЙЦО

- ★ **Все яйца в одну корзину не кладут.** Новая в русском языке пословица, калька с англ. (амер.) *Don't put all eggs in one basket.* Материалы собрания Вандера, однако, показывают, что пословица по происхождению общегерманская и давно имела хождение в немецком языке.
- = ★ ☺ **Man legt nicht alle Eier in einen Korb.**
- = ★ **Lege nicht alle Eier in den gleichen Korb.**
- http://www.espace.ch/artikel_111547.html. 27.2.2006.
- = 🍄 **Man muss nicht alle Eier in einen Korb tun.** Nicht das ganze Vermögen bei einer gewagten Unternehmung aufs Spiel setzen. *Wander 1, 756.*
- Poln.
- * **Nie kładzie się wszystkich jajek do jednego kosza [jednej kobjaliki].**
(pierwsze „jaskółki” użycia tego przysłowia już się pojawiły w Internecie, choć słowniki na razie go nie rejestrują.)

W naszym słowniku znalazły się również przypadki, w których ekwiwalentem rosyjskiego przysłowia jest niemieckie lub polskie wyrażenie o strukturze powiedzenia lub idiomu. Na przykład rosyjskie przysłowie *Одна ложка дёгтя (дѣгтя) испортит бочку мёда* występuje również w postaci idiomu *ложка дёгтя в бочке мёда*. Por. pol. **Łyżka dziegciu w beczce miodu [cały smak popsuje].** *Stypuła 2003, 195; 657.* W danym wypadku **Łyżka dziegciu w beczce miodu** – jest idiomem, a **Łyżka dziegciu w beczce miodu [cały smak popsuje]** – przysłowiem. Analogicznie niemieckie przysłowie *Ein faules Ei verdirbt den ganzen Brei*, odpowiadające pod względem znaczeniowym rosyjskiemu i polskiemu przysłowiu, staje się idiomem [*Das ist ein] ein faules Ei.*

Takie przypadki jednoczesnej ekwiwalencji semantycznej i niezgodności formalnej oznaczone są w słowniku skrótem «ср.»:

- 📖 **Повадится волк в стадо, всех овец перебьёт.** *GDRW*, 702.
≈ ★ ☺ **Die Katze lässt das Mausen nicht.** *Frey 1988*, 22; *GDRW 1*, 702;
Kožemjako 2003, 16.
ср. ≠ ★ **Den Bock zum Gärtner machen.** *DZR 2002*, 113.
ср. ★ ☺ **Wpuścić wilka do owczarni.** *IJN 2008*, 14; **Wpuścić (Puścić) wilka do obory (owczarni).** *Stypuła 2003*, 841; **Wpuścić kozę do ogrodu.** *Stypuła 2003*, 841.

Symbol ☺ (emotikon) to dodatkowa możliwość dyferencjacji dość szerokiego zasobu niemieckich i polskich jednostek prezentowanych czytelnikowi. Należy jednak zauważyć, że jest to parametr o charakterze subiektywnym: symbolem ☺ oznaczone są te jednostki, które uznane są za najlepsze ekwiwalenty z punktu widzenia twórców słownika. Oczywiście nie można mechanicznie stosować ich w dowolnym kontekście jako ekwiwalenty danego rosyjskiego przysłowia:

ХОРОШО

- ★ **Всё хорошо, что хорошо кончается.** *Жуков 1966*, 92-93; *ШСП 2002*, 125. См. *Конец - [всему] делу венец.*
= ★ ☺ **Ende gut - alles gut.** *Zwilling 2001*, 26; *Weidenfeld 2000*, 11; *Kožemjako 2003*, 7. Engl. *All's well that ends well. // The end crowns the work.* Tschech.: *Konec vše napravi.* *Schmelz 1990*, 23.
Poln.
= ★ ☺ **Wszystko dobre, co się dobrze kończy.** *Stypuła 2003*, 65; 843; *Schmelz 1990*, 23; *Bernacka 2004*, 452; *WZ 2001*, 51.
= ★ ☺ **Koniec wieńczy dzieło.** *Schmelz 1990*, 23; *Stypuła 2003*, 170; 284; 611; *WZ 2001*, 27; 51.
≈ 📖 **Koniec dzieło chwali.** *Kolberg 1977*, 199.

W słowniku podjęto także próbę odzwierciedlenia systematyczności i aktualności przysłów poprzez przedstawienie ich wariantowości w typowych modelach składniowych. Autorzy dążyli do utrwalenia najbardziej aktualnych wariantów rosyjskich przysłów i ich niemieckich i polskich ekwiwalentów.

W nawiasach okrągłych (...) podane są warianty leksykalne przysłów, na przykład :

РАБОТА

- ★ **Работа (дело) не волк (не медведь, не заяц), в лес не убежит (не уйдёт).** *Жуков 1966*, 122-123; *ШСП 2002*, 79-80.
= 🐾 ☺ **Die Arbeit ist kein Falke (kein Vogel), fliegt nicht fort in den Wald.** *Sprichwörter 1978*, 138.
= 🐾 **Die Arbeit ist kein Frosch, sie hüpfst uns nicht davon.** *Kožemjako 2003*, 33.
= 📖 **Die Arbeit ist kein Hase.** *Wander 1*, 118.

Poln.

= ★ ☺ **Robota (Praca) nie zając, w las nie ucieknie.** *Stypuła 2003, 94; 776.*

= ★ **Praca nie zając – nie ucieknie.** *Stypuła 2003, 759; 776.*

W nawiasach kwadratowych [...] podane są warianty syntaktyczne (eksplikacyjne lub implikacyjne) paremii, na przykład:

A

★ **Если ты сказал «А», говори «Б».**

= ★ ☺ **Wer A sagt, muss auch B sagen.** *Frey 1988, 76; Sprichwörter 1978, 130; Weidenfeld 2000, 6; Röhrich 2001, 1, 51.* Nach altem Recht wurde der Ankläger in zweiter Instanz der Beklagte. Sinn: man muss die Konsequenzen einer Sache tragen. *Humboldt 2004.*

≈ ☹ **Auf A folgt B in unserm ABC.** *Anutei 1978, 17.*

≠ ★ **Wer das Eine will, [der] muss das Andere mögen.** Engl. *Those who sleep with dogs will rise with fleas.*

≠ ☹ **Wer das Eine will haben, muss sich das Andere gefallen lassen.** *Wander 1, 782.*

≠ ★ **Man muss das Eine tun und das Andere nicht lassen.** Über der Erfüllung einer Pflicht muss man nicht eine andere vernachlässigen. *Wander 1, 782.*

Poln.

= ★ ☺ **Jeśli (jak) się powiedziało a, [to] trzeba powiedzieć b.** *Kłosińska, Sobol, Stankiewicz 2005, 1; Wójcik, Ziebart 2001, 219.*

≈ ★ **Kto powiedział A, [ten] musi powiedzieć B.** *Schmelz 1990, 64; Wójcik, Ziebart 2001, 17;*

≈ ★ **Kto powiedział A, [ten] musi powiedzieć [i] B.** *Stypuła 2003, 183; 618.*

≈ ★ **Kto A powiedział, [ten] musi i B powiedzieć.** *Wójcik, Ziebart 2001, 17;*

≈ ★ **Kto A powiedział, ten musi i B powiedzieć.** *Stypuła 2003, 618.*

Komentarz historyczno-kulturologiczny podany jest na końcu hasła słownikowego, na przykład:

ЛЕЖАЧИЙ

★ **Лежачего не бьют.** *БМС 1998, 334; Жуков 1966, 206-207; ШСП 2002, 142.*

= ☹ ☺ **Man schlägt nicht den, der am Boden liegt.** *Wander 5, 1706.*

≈ 📖 **Auf dem, der unten liegt, soll man nicht sitzen.** *Fink-Henseler 1996, 561.*

Poln.

= ★ ☺ **Leżącego się nie bije.** *Stypuła 2003, 190; 651.*

≈ ★ **Nie bije się [Nie zadaje się ciosów] poniżej pasa.**

<https://www.google.ru/#newwindow=1&q=Nie+bije+si%C4%99+poni%C5%BCej+pasa>. 7.2.2014.

Пословица, употребляемая сейчас в переносном значении, в «Указе» 21 июля 1726 г. («О небыти кулачнымъ боямъ безъ позволенія Полицеймейстерской Канцеляріи» во времена правления Екатерины I) еще формулируется как конкретное наставление любителям кулачных боев:

«[Кулачные бойцы] ..., да и во время того бою и дракъ между собою не чинили, и кто упадетъ, *лежащихъ никого не били бь*». (Полное собрание законов Российской империи», VII, № 4939, 682). Именно с формулировкой этого указа обычно связывают происхождение пословицы.

Она, однако, не является исключительно русской, известна, например, и другим восточнославянским языкам, на что обратил внимание И. М. Снегирев в 1831 г., приводя укр. *Лежачого не бьють*. Ср. также современные укр. *Лежачого не б'ють*, бел. *Ляжачага не бьюць*. Известна пословица и чеш. *Sraženého na zem nebijí*, пол. *Leżącego si nie bije*, болг. *Легнал човек не се бие*. Ср. типологическую параллель лат. *Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni; Pugna suum finem quum jacet hostis habet* (Ovid. Trist. 5, 3, 35 – «Великодушному льву довольно, когда он повергнет врага; *Конец борьбе, когда неприятель лежит*»), приводимую М. И. Михельсоном, который при этом неточно приписывает «Указ» 1726 г. Петру II.

О глубоких общенародных, а не «указных» корнях пословицы свидетельствует и её устойчивость при варьировании – как в речи, так и в авторском употреблении. Так, белорусский лексикограф И. Носович приводит её с расширенным и народно-этимологическим вариантом: *Лежачого не бьюць, безборонного не рубаюць; – Лежачого не б'ють. – Лежачого той бить!* Такие факты позволили украинскому исследователю В. Д. Ужченко предположить иную мотивировку пословицы: она относится к кодексу правил охотника – не стрелять в слабого и лежачего зверя. Отсюда и обыкновение охотников нести добычу на виду, а не в рюкзаке: пусть все видят, что добыча убита честно.

ПУШКА

★ Из пушки по воробьям не стреляют. Для взаимодействия с кем-л. следует выбирать соразмерные по масштабу средства, т.к. слишком эффективные меры могут не принести желаемого результата. Котова 2000, 124.

= ★ ☺ **Man muss nicht mit Kanonen auf Spatzen schießen. / Man schießt nicht mit Kanonen auf Spatzen.** Engl. *Don't take a musket to kill a butterfly.* Tschech.: *Na zajíce s bubnem. // S kanonem na vrabce.* Котова 2000, 124.

Poln.

= ★ ☺ **Z armatą (kuszą) na wróble się nie wybiera.** *Stypuła 2003, 148; 844; 847.*

= ★ **Nie strzela się do wróbli z armaty.** *Котова 2000, 124.*

≈ ☛ **Wybrać się z armatą (kuszą) na wróble.** *Stypuła 2003, 535; 844; 847,*

≈ ★ **Gdy idziesz zabijać muchę (much), nie zabieraj ze sobą armaty.** *Stypuła 2003, 535; 613; 844.*

≠ ☛ **Kota na myszy, na zająca charta.** *Stypuła 2003, 535; 613.*

Пословица встречается у Мольера (1622–1673) в «Школе мужей». Вероятно, это старое выражение. *БМШ 2000, 481.* Связь выражения с конкретным случаем или действующим лицом ложна. Многочисленные примеры подобных выражений в славянских и других европейских языках

(бел., укр., словацк., чеш., с.-х., пол., нем., фр.) доказывают, что это старый шутивно-иронический оборот, высмеивающий нелепость приложения больших усилий для ничтожного дела. *БМС 2005*, 583.

Jedną z podstawowych właściwości proponowanego *Rosyjsko-niemiecko-polskiego słownika przysłów*, odróżniających go od słowników wcześniejszych, jest dążenie do jak najpełniejszego przedstawienia kulturowych i historyczno-etymologicznych aspektów rosyjskich (i częściowo również niemieckich i polskich) przysłów. Należy zauważyć, że warunki konieczne do realizacji takiego przedsięwzięcia pojawiły się w rosyjskiej paremiografii stosunkowo niedawno. Na pracę tę miało wpływ powstanie dzieł takich jak: *Русская фразеология. Историко-этимологический словарь* (БМС 1998; 2001; 2005), *Фразеологизмы в русской речи* (Мелерович, Мокиенко 1997; 2005) oraz *Большой словарь крылатых слов русского языка* (Берков, Мокиенко, Шулежкова 2000), a w części związanej z ekwiwalencją – opracowanie *Wörterbuch deutscher Phraseologismen* (WDPH 2004). Dzięki samodzielnym badaniom i wykorzystaniu dotychczasowych dokonań w zakresie historyczno-etymologicznej analizy rosyjskich i europejskich paremii autorzy udostępniają czytelnikowi słownik zawierający немало informacji na temat pochodzenia i aspektów kulturowych przysłów rosyjskich.

Historycy kultury nie bez przyczyny uważają przysłowia za jedno z najcenniejszych źródeł informacji o przeszłości. Jedno z pierwszych dzieł dotyczących przysłów rosyjskich *Русские в своих пословицах* I. Sniegiriewa, wydane ponad półtora wieku temu¹¹, stawiało sobie taki właśnie cel. W podobnym duchu pisali o przysłowiać znani filolodzy i etnografowie F. I. Buslajew, A. A. Potiebnia, I. I. Sriezniewski, S. W. Maksimow, M. I. Michelson, B. A. Larin, W.W. Winogradow. Do dzisiaj trwają poszukiwania obiektywnej metody etymologicznej analizy przysłów: nierzadko dążenie do przedstawienia historycznych i etnograficznych faktów staje na przeszkodzie językowej weryfikacji tej lub innej hipotezy. Mimo to wiele przysłów zostało rozszyfrowanych na tyle wiarygodnie, że mogą pełnić funkcję obiektywnego przewodnika po labiryntach rosyjskiej kultury narodowej.

W przysłowiać odzwierciedlonych jest bowiem wiele aspektów kultury ludowej. Na przykład utrwalone w przysłowiać ślady życia chłopskiego i rzemieślniczego: *Куй железо, пока горячо; Плотник без топора, что изба без угла; Взятся за гуж, не говори, что не дюж; Каковы сани, таковы и сами; Без узды коня не удержишь; Щи да каша – пища наша*. W przysłowiać odnaleźć można również wzmianki o zapomnianych już ludowych świętach i tradycjach: *Будет и на нашей улице праздник; Не все коту масленица; Делу время – потехе час; Масленица без блинов, именины без пирогов не бывают*. Widoczne są nawiązania do weselnych obrzędów i rytuałów, ślubnych rad i nakazów: *Выбирай не невесту, а сваху; Ранняя женитьба – видимая беда; Муж любит жену красивую, а брат сестру богатую; Не бери приданое, бери милу девицу; В мае жениться – век маяться; Любовь да совет, так и нуждочки нет*. Zawierają one również

¹¹ Снегирев И. Русские в своих пословицах. – Т. I- IV: М., 1831-1934.

odbicie kultury duchowej i dawnych wierzeń: *Бог-то Бог, да и сам будь не плох; На Бога надейся, а сам не плошай; Бог не выдаст, свинья не съест; Бог шельму метит; Сору из избы не выноси.* Jak widać, w przysłowiaach obecna jest nie tylko wiara w siłę wyższą – Boga, lecz również sceptycyzm ludowego ateizmu.

W przysłowiaach odnaleźć można niemało odwołań do faktów historycznych. Przysłowie *Повинную голову и меч не сечёт* związane jest z obyczajem „wydawania winnego głową” znanym na Rusi od XII wieku; *Язык до Киева доведёт* zachowuje pamięć o dawnym centrum Słowiańszczyzny wschodniej i o roli Kijowa w świecie dawnej Rusi. *Москва не сразу строилась* przypomina nam o wielowiekowym i pracowitym procesie budowy stolicy Rosji, o której wspomniano w latopisie już w 1147 roku. *Москва слезам не верит* to świadectwo niezadowolenia ludu spowodowanego feudalnym uciskiem. Podobne przykłady można mnożyć.

Dodatkowo, jak już wspominaliśmy, wiele rosyjskich przysłów jest bezpośrednio związanych z paremiologicznym dziedzictwem Europy. W naszym słowniku zwróciliśmy na ten aspekt szczególną uwagę. Nawet jeśli niemożliwe jest opatrzenie jednostki komentarzem historyczno-etymologicznym, większości rosyjskich przysłów przypisany jest szereg ekwiwalentów w innych językach, demonstrujących europejską podstawę i międzyjęzykowy uniwersalizm wyjściowych obrazów i struktur paremiologicznych. Por. przykładowe ekwiwalenty przysłowia *Лучше синица в руках, чем журавль в небе* w wybranych językach:

★ **Лучше синица в руках, чем журавль в небе.** Жуков 1966, 214, 301-303; Мелерович, Мокиенко 1997, 653-656; ШСП 2002, 222-224. (букв.: ... als ein Kranich am Himmel)

= ★ ☺ **Lieber (besser) ein Spatz (den Sperling) in der Hand als die Taube auf dem Dach.** Frey 1988, 13; Fritz 2003, 39. Tschech.: *Lepší vrabec v hrsti, nežli holub na střeše.* Schmelz 1990, 55; Engl.: *A bird in [the] hand is worth two in the bush.* Frz.: *Il ne faut jamais quitter le certain pour l'incertain.* It.: *E meglio un fanello in gabbia che un falcone in campagna.* Lat.: *Plus valet in manibus passer quam sub dubio grus; Capta avis est melior, quam mille in gramine ruris.* // *Ignotum tibi tu noli praeponere notis.* (Cato.) // *Impraesens ova cras modo pullis sunt meliora.* // *Incerta pro spe non munera certa relinque.* // *Praesens est certior hora.* // *Praevalet in manibus sexcentis una volucris.* // *Pro incerta spe certa praemia.* // *Stultum est in certa procertis sumere.* Ung.: *Jobb ma egy veréb mint sem holnap egy tüzök.* Wander 4, 669.

= 📖 **Besser ein Spatz in der Hand, als ein Kranich, der fliegt, über Land.** Wander 1, 330.

= 📖 **Besser ein Sperling in der Hand, als ein Rebhuhn im Strauche.** Wander 1, 330.

≈ 📖 **Besser ein Vogel im Bauer als [denn] Tausend in der Luft.** Kožemjako 1997, 19.

- ≈ 🐦 **Ein Vogel in der Schüssel ist besser als zehn in der Luft.** *Fink-Henseler 1996, 576.*
- ≈ 📖 **Besser eine Grundel auf dem Tisch als im Teich ein großer Fisch.** *Fink-Henseler 1996, 262.*
- ≈ 📖 **Lieber eine Laus im Kraut als gar kein Fleisch.** *Kožemjako 1997, 19.*
- ≈ 📖 **Haben ist gewiss, Kriegen ist miss.** *Kožemjako 1997, 19.*
- Poln.
- = ★ ☺ **Lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu.** *Stypuła 2003, 650; WZ 2001, 84;171.*
- = ★ **Lepszy wróbel w garści niż kanarek (gołąb) na dachu.** *WZ 2001, 194; 440.*
- = 🐦 **Jeden ptak w ręku lepszy niż dwa na krzaku.** *WZ 2001, 194.*
- = ★ **Lepszy wróbel w ręku niż sokół (cietrzew, bażant) na sęku.** *Schmelz 1990, 55.*
- = ★ **Lepszy gołąb w ręku niż sokół (cietrzew, bażant) na sęku.** *Stypuła 2003, 649.*
- = ★ **Lepszy wróbel (gołąb) w ręku niż sokół (cietrzew, bażant) na sęku.** *Stypuła 2003, 649.*
- = 🐦 **Lepszy dzięcioł w ręku niż orzeł (sokół) na sęku.** *WZ 2011, 251.*
- = 🐦 **Lepszy szczygieł w ręku niż dzięcioł na sęku.** *WZ 2011, 414.*
- = 🐦 **Ptak w ręku lepszy niż dziesięć jeszcze nie złowionych.** *WZ 2011, 379*
- = 🐦 **Lepszy zając w miechu od niedźwiedzia w puszczy.** *Stypuła 2003, 650.*
- ≈ 🐟 **Lepsza mała ryba na talerzu niż duża w morzu.** *WZ 2011, 390.*
- ≈ ★ **Lepszy rydz niż (jak) nic.** *Stypuła 2003, 650.*
- ≈ 🐦 **Lepszy grosz dany niż złoty obiecany.** *Schmelz 1990, 55; Stypuła 2003, 650.*

Uwzględnienie w słowniku ekwiwalentów oraz elementów analizy porównawczej pogłębia opis semantyczny rosyjskich przysłów i rozszerza ich ramy asocjacyjne.

W przyszłości autorzy planują znacznie poszerzyć korpus słownika, a zwłaszcza pogłębić historyczno-kulturologiczny i porównawczy charakter języka na tle ogólnoeuropejskim.

Proponując Czytelnikowi niniejszy słownik, jednocześnie zwracamy uwagę, że jego struktura jest podporządkowana celowi kompleksowego opisanie rosyjskich przysłów na tle niemieckich, polskich i innych europejskich ekwiwalentów paremiologicznych. Świadomy czytelnik, którego pasjonuje piękno rosyjskiego słowa, może tym samym nie tylko spojrzeć na opisywane przysłowia przez pryzmat swojego rodzimego języka, lecz również przekonać się, że „zagadkowa dusza rosyjska” jest szeroko otwarta dla nie mniej zagadkowych dusz innych narodów Europy.

Harry Walter (Greifswald, Niemcy), Walerij Mokijenko (St. Petersburg, Rosja),
Ewa Komorowska (Szczecin, Polska), Krzysztof Kusal (Wrocław, Polska)

Greifswald–Szczecin, kwiecień 2014 r.